

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 24 oktober 1939 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till fonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I den till innevarande års urtima riksdag avlåtna propositionen nr 1 med förslag till tilläggsstat I har Kungl. Maj:t under kapitalinvesteringar, statens utlåningsfonder, föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet till Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift å tilläggsstat I för budgetåret 1939/40 beräkna ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I en den 29 september 1939 dagtecknad proposition, nr 35, har Kungl. Maj:t sedermera föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändringar i allmänna villkor och bestämmelser för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift; dels till Inköp av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under driftbudgeten, nionde huvudtiteln, anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor; dels ock till Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under kapitalbudgeten, Statens utlåningsfonder, anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *J. Björck m. fl.* väckt motion, nr 6, har hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 35 företager sådan justering i förslag till ändring av bestämmelser rörande lån ur fonden till inköp av gasgeneratorer, att ifrågavarande lån skola vara räntefria under en tid av två år från lyftningsdagen.

1937 års *gasgeneratorkommitté* har föreslagit ändrade villkor för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer, innebärande bland annat att lån skulle få beviljas upp till 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna, dock högst 2,000 kronor, samt att räntebefrielse skulle medgivas under de två första åren efter lånets lyftande. Tidigare hade kommittén även påyrkat en sänkning av räntan från 4 till 3 procent. Kommittén har jämväl hemställt, att ett belopp av 500,000 kronor måtte tillföras fonden såsom kapitalökning.

Kommittén har också, bland annat, föreslagit inköp av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer till lantbruksskolorna.

Gengasnämnden har i skrivelse den 11 september 1939 hemställt, att såsom kapitalökning för ifrågavarande fond måtte anvisas ett belopp av 2,000,000 kronor. Därjämte har nämnden förutsatt, att beviljande av lån göres beroende av nämndens tillstyrkan.

I fråga om förslaget angående ändrade villkor för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer har *statskontoret* förklarat sig icke vilja göra någon erinran mot en höjning av lånebeloppet till 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna, liksom ej heller mot att räntefrihet under två år medgäves å lån från fonden. Statskontoret har emellertid påpekat, att ett medgivande av räntefrihet enligt gällande regler för kapitalinvestering i statens utlåningsfonder borde föranleda en avskrivning av fondens kapital i förhållande till fondmedlens försämring.

Kommerskollegium har bland annat erinrat, att räntefrihet åtnjöts under två år för de lån, som från fonden utlämnades under det första år, då ifrågavarande låneverksamhet bedrevs. En liknande räntefrihet syntes även nu vara lämplig. Den torde tills vidare kunna begränsas till nya lån, utlämnade under tiden till och med den 31 december 1940. Enligt nuvarande bestämmelser skola lånen amorteras under fem år från lyftandet. Kollegium ville ifrågasätta, huruvida icke, liksom är fallet med lån från statens hantverkslånefond, lånetiden borde utsträckas till sex år och första året lämnas amorteringsfritt.

Departementschefen har anfört följande:

För att under den nu pågående krisen med dess svårigheter att erhålla motorbränsle underlätta övergången till generatorgasdrift av bilar, traktorer m. m. torde åtgärder böra vidtagas i syfte att förbättra möjligheterna att erhålla lån till anskaffande av gasgeneratoraggregat. På sätt gasgeneratorkommittén förordat synas i sådant syfte vissa ändringar i villkoren för lån ur förenämnda lånefond för inköp av gasgeneratorer böra vidtagas. Lån torde i överensstämmelse med vad kommittén föreslagit böra kunna beviljas intill ett belopp av 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna för aggregat av nu ifrågavarande slag. I enlighet med vad kommerskollegium yttrat torde bland de kostnader, till vilka hänsyn skall tagas vid lånebeloppets beräkning, även böra inräknas kostnaderna för ändring av motor och fordon, där sådan ändring är erforderlig. Högsta beloppet för varje lån synes böra höjas till 2,000 kronor. För närvarande uppgå kostnaderna för anskaffande av ett aggregat till 2,000—2,500 kronor. Vad angår räntan torde i syfte att i nuvarande läge bringa låntagarna erforderlig lättnad i lånevillkoren en sänkning böra ske från 4 till 3 procent. I övrigt synas mindre jämkningar av i huvudsak formell natur kunna vara påkallade i fråga om de nu gällande lånevillkoren. Amorteringstiden torde med hänsyn till att aggregatens livslängd är omkring fem år böra bibehållas vid samma tid. Kommitténs förslag om räntefrihet under de två första åren av lånetiden anser jag mig icke kunna biträda. Det bör beaktas, att under den första lånetiden de nya aggregaten icke torde komma att i någon större omfattning kräva kostnader för reparationer, och att under sådana förhållanden medgiva föreslagna lättnader i fråga om räntebetalningarna synes knappast motiverat. För att undvika att lån utlämnas i fall där generatorgasdrift icke lämpligen

bör komma till användning böra på sätt kommittén förordat lånehandlingarna, innan lånen beviljas, underkastas granskning av teknisk sakkunskap på ifrågavarande område. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att på ändamålsenligaste sätt ordna frågan om institutioners och organisationers medverkan vid förevarande låneverksamhets bedrivande. Därest riksdagen lämnar sitt bifall till nu förordade förslag, torde Kungl. Maj:t sedermera böra äga utfärda erforderliga författningsbestämmelser.

För att kunna möta den ökade efterfrågan på lån från ifrågavarande fond, som torde bli en följd av den nu inträffade krisen, synes en ökning av fondens kapital böra ske. Ett belopp av 2,000,000 kronor torde böra anvisas för detta ändamål.

Såsom kommittén framhållit synes det under nuvarande förhållanden vara i hög grad önskvärt att erfarenhet erhålles rörande den praktiska användningen inom jordbruket av generatorgasdrivna traktorer. För vinnande av en mera mångsidig och samlad erfarenhet på detta område synes ändamålsenligt att i anslutning till vad kommittén föreslagit anskaffa ett antal jordbrukstraktorer av ifrågavarande slag för vissa av lantbruksundervisningsanstalterna. Härvid torde vara lämpligt att såväl lantbruksskolor som lantmannaskolor ifrågakomma. Härigenom erhållas möjligheter till större urval av de platser där dylika traktorer kunna placeras. Genom att generatorgasdrivna traktorer knyts till nyssnämnda skolor vinnes, såsom jämväl kommittén framhållit, att eleverna vid skolorna bli i tillfälle att lära sig deras skötsel samt erhålla erfarenhet rörande deras brukbarhet i lantbruket. Vid skolorna böra ävenledes för andra intresserade anordnas kortare demonstrationskurser i traktorernas skötsel och användning. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma vilka och huru många skolor som skola erhålla traktorer. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit torde en del skolor ha traktorer, å vilka lämpligen kunna anbringas aggregat för generatorgasdrift. I dylika fall synes tillräckligt, att endast bidrag till sådant aggregat lämnas. Huruvida och i vad mån bidrag bör lämnas till skola, där behov av anskaffning av traktor redan förefinnes, oavsett nu ifrågasatta åtgärder, torde under beaktande av omständigheterna böra prövas från fall till fall. Vid varje skola torde i enlighet med vad lantbruksstyrelsen föreslagit i regel icke mer än en traktor böra placeras. Till följd härav kan en viss inskränkning av det föreslagna antalet traktorer ske, varjämte någon begränsning i för ändamålet erforderliga medel kan äga rum. För inköp av traktorer och aggregat samt för bidrag till demonstrationskurser torde böra beräknas det av lantbruksstyrelsen angivna beloppet, 150,000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma rörande beloppets användande för de olika ändamålen.

De av kommittén förordade undersökningarna rörande generatorgasdrivna jordbrukstraktorer torde böra snarast igångsättas. Kostnaderna härför, vilka uppskattats till 30,000 kronor, torde kunna gäldas från det under nionde huvudtiteln i riksstaten för budgetåret 1939/40 uppförda reservationsanslaget till åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle. Det torde, såsom statskontoret påpekat, böra övervägas, huruvida icke dessa undersökningar böra ha avslutats innan förut omfördälda traktorer och aggregat inköpas. Frågan härom torde jag sedermera sedan ytterligare utredning i frågan införskaffats ånyo underställa Kungl. Maj:ts prövning.

Då gasgeneratorlånefonden år 1932 inrättades var motivet främst angelägenheten av att under då rådande arbetslöshet inom skogsbruket finna nya utvägar för att öka avsättningen av virke, enkannerligen allt det gallrings-

Utskottet.

och avfallsvirke, som uppstår i skogarna och som ofta lämpligast kan nyttiggöras genom kolning, något som ur allmän sysselsättningssynpunkt normalt är av största vikt. Om nu denna fråga ånyo kommit starkt i förgrunden beror detta främst på träkolsgasens användbarhet som ersättningsmedel för de flytande motorbränslena.

De generatorgasdrivna motorfordonen synas numera ha nått ett tämligen högt mått av teknisk fulländning. På sakkunnigt håll anses de båda svenska aggregattyperna vara fullt jämförbara med sina utländska medtävlare. Efter ganska omfattande, nyligen avslutade praktiska prov har gasgeneratorkommittén ansett sig kunna fastslå, att generatorgasdriften är tekniskt så långt kommen, att den bör räknas med som en värdefull reserv vid krig eller avspärrning. Vid normalt bensinpris äro de ekonomiska fördelarna påtagliga vid en mera sammanhängande intensiv drift. För vissa mera oavbrutet fortgående bruks- och industritransporter lämpar sig träkolsdriften särskilt väl, men proven ha även visat dess användbarhet för skogstransporter. En god träkolsförsörjning är emellertid uppenbarligen av största vikt. Enligt vad som inhämtats har vednämnden redan vidtagit åtgärder för dess trygghet.¹

Förhoppningar böra alltså kunna hysas att gasgeneratordriften även efter inträdda normala förhållanden skall visa sig ha naturliga förutsättningar att bestå inom landet. Den särskilda omsorg och de större besvär som äro förenade med de träkolsdrivna fordonens skötsel synas kunna motvägas av en bättre bränsleekonomi. Vid en allsidig bedömning av träkolsdriftens förutsättningar och den lämpliga statliga understödspolitiken bör dock ej förbises att erfarenheterna från den hittillsvarande långivningen — så gott som helt begränsad till åren 1932 och 1933 — ingalunda varit gynnsamma. Enligt vad som upplysts har gasgeneratordriften för de i regel ekonomiskt svagt ställda låntagarna så långt ifrån att innebära någon ekonomisk fördel i stället i många fall medfört misslyckanden och förluster.

Efter att tidigare ha drivits mera hantverksmässigt är emellertid tillverkningen av aggregaten numera omhändertagen av kapitalkraftiga företag som torde räkna med en produktion i standardiserade serier i större skala. Utförsäljningsprisen synas också vara så satta, att stora krav böra kunna ställas på praktisk användbarhet, driftsäkerhet samt också och ej minst på en försäljnings- och serviceorganisation beträffande aggregat och fordon, som i allo arbetar under ansvars-kännande former.

Med hänsyn till tidigare erfarenheter och för att ej träkolsdriften ånyo skall komma i misskredit har gengasnämnden påyrkat handledning och kontroll över tillverknings- och försäljningsverksamheten på detta område. Denna fråga är för närvarande under överbäggande av Kungl. Maj:t. För egen del vill utskottet endast framhålla vikten av att garantier i möjligaste mån skapas för ej endast att generatorerna äro väl konstruerade utan ock att de passa till det fordon och den drift för vilka de äro avsedda.

¹ Enligt uppgifter, som lämnats utskottet, kunna 1.2 kg. krossade träkol beräknas i »bränslevärde» motsvara 1 liter bensin. Även vid nuvarande höga träkolspris bör träkolet kunna erhållas för omkring hälften av motsvarande kvantitet bensin (bensinpriset då räknat efter cirka 30 öre pr liter; 1 läst = 20 hl. = 250—450 kg. träkol).

Den åtgärd, vartill nu riksdagen närmast har att taga ställning, är en ökning av *gasgeneratorlånepfondens* kapital med 2,000,000 kronor. Utskottet tillstyrker att detta belopp anvisas.

En första installation av ett trækolsaggregat är förenad med ett betydande kapitalutlägg, och för att underlätta en övergång till denna nya driftform äro gasgeneratorlånen avsedda. Med utgångspunkt från att ett aggregat skulle kosta 2,000—2,500 kronor har departementschefen ansett lånesumman böra sättas till högst 2,000 kronor (högst 80 procent av anskaffnings- och monteringskostnaderna). Lånen skulle utlämnas mot säkerhet som kommerskollegium anser sig kunna godtaga. Räntan skulle utgöra 3 procent. Lånetiden har av departementschefen föreslagits till 5 år.

Beträffande lånetiden anser sig utskottet böra föreslå ändring i dessa villkor. I enlighet med vad kommerskollegium ifrågasatt vill utskottet tillstyrka att lånetiden utsträcker till 6 år. Det första året skulle då — med tanke på de övriga rätt tyngande utgifter, varmed gasgeneratorinstallationen väl oftast under den första försökstiden lär bli förenad — vara amorteringsfritt, varefter lånet skulle från och med det andra året amorteras halvårsvis med $\frac{1}{10}$ per gång.

Det i motionen I: 6 väckta förslaget om att de första två åren skulle vara räntefria har utskottet ej ansett sig kunna tillstyrka. Erinras må att visserligen de lån som första tiden utlämnades efter lånefondens tillkomst år 1932, voro förenade med dylik räntefrihet men att denna förmåns bibehållande ej ansågs påkallad då riksdagen år 1933 beslöt kapitalökning till fonden. Även om ränta på eljest brukligt sätt uttages under hela lånetiden bli dock vid tillämpning av ovan förordade amorteringsplan utlägggen för amortering och ränta jämförelsevis måttliga. Till belysning härav har uppgjorts nedanstående tabell.

Amortering av ett *gasgeneratorlån* på 2,000 kronor (3 %).

	Utskottet		Motionen	
	Kapital	Ränta	Kapital	Ränta
Efter 1 år ¹ betalas	—	60	400	—
» 1½ » »	200	30		
» 2 » »	200	27	400	—
» 2½ » »	200	24		
» 3 » »	200	21	400	36
» 3½ » »	200	18		
» 4 » »	200	15	400	24
» 4½ » »	200	12		
» 5 » »	200	9	400	12
» 5½ » »	200	6		
» 6 » »	200	3		
Summa kronor	2,000	225	2,000	72.

Omnämnas må att den sålunda av utskottet förordade amorteringsplanen tillämpas beträffande de lån för anskaffning av arbetsmaskiner m. m., som

¹ Från lyftningsdagen.

utlämnas från statens hantverkslånefond och där befunnits lämplig, samt att för lån från den år 1938 inrättade maskinlånefonden för jordbruket förutsättes en lånetid av lägst 5 och högst 8 år. Det bör i detta sammanhang ej förbises, att för gasgeneratordriven bil betalas fordonsskatt med allenast hälften av eljest utgående belopp, något som för en medelstor lastbil kan beräknas medföra en besparing av cirka 200 kronor per år.

Vad utskottet ovan anfört om vikten av att försäljningen av aggregaten bedrivs med tillbörligt ansvar och under kontroll har alldeles särskilt avseende på de oftast ej så ekonomiskt välsituerade personer, som behöva anlita statens gasgeneratorlånefond för finansieringen av sin bilutrustning.

Även förslaget om ett anslag på 150,000 kronor för inköp m. m. av generatorgasdrivna *jordbrukstraktorer* till den lokala lantbruksundervisningen tillstyrkes av utskottet. Enligt prov som under sommaren 1938 utförts av gasgeneratorkommittén synas även vid traktorsdrift träkolsgas kunna finna en lönande användning som bränsle. Frågan synes dock alltjämt befinna sig på försöksstadiet.

Vikten av att tidigare anställda prov och försök med traktorer utan dröjsmål fortsättas torde under nuvarande förhållanden vara uppenbar. Utskottet vill också förutsätta ett övervägande av vad som från statens sida kan göras för att påskynda tillverkningen av driftsäkra träkolstraktorer samt också för att eventuellt för jordbrukarna underlätta själva anskaffningen av dylika traktorer.

Även i övrigt är det angeläget att statlig försöks- och provningsverksamhet utföres, så att staten kan inom gasgeneratordriftens område, häri inbegripet även träkol-försörjningen, utöva den ledande verksamhet som påkallas av tidsläget. Enligt vad som upplyses i propositionen stå medel för ändamålet till förfogande.

Med tillstyrkande alltså av Kungl. Maj:ts förslag — dock med förordande att lånetiden utsträcker från 5 till 6 år — och med avstyrkande av motionen hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) med avslag å motionen I: 6 godkänna de av departementschefen i propositionen nr 35 förordade ändringarna i allmänna villkor och bestämmelser för lån från lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift, dock med iakttagande att lånetiden utsträcker från 5 till 6 år;

b) till *Inköp av generatorgasdrivna jordbrukstraktorer* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under driftbudgeten, nionde huvudtiteln, anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor;

c) till *Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40

under kapitalbudgeten, statens utlåningsfonder, anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Stockholm den 24 oktober 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Gränebo*, *Åkerberg*, *Domö*, *Bärg* i Katrineholm, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Eriksson* i Ljusdal, *Lindström*, *Nilsson* i Landeryd, *Wahlmark*, *Sköldén*, *Ohlin* och *Öman*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Eriksson* i Stockholm, *Bagge*, *Olsson* i Gävle, *Andersson* i Rasjön, *Anderson* i Norrköping, *Andersson* i Falkenberg, *Gustafson* i Vimmerby, *Andersson* i Löbbo, *Lövgren*, *Pettersson* i Rosta och *Bergström* i Hälsingborg.

Reservation

av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Ohlin*, *Andersson* i Rasjön och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Då gasgeneratorlånafonden — — — med $\frac{1}{10}$ per gång.

Jämväl beträffande ränteberäkningen anser sig utskottet böra föreslå ändring i departementschefens förslag. I detta avseende tillstyrker utskottet det motionsvis väckta förslaget om räntefrihet under de två första åren på sätt såväl gasgeneratorsakkunniga som också — med avseende å lån utlämnade före den 1 januari 1940 — kommerskollegium förutsatt. En liknande räntefrihet tillämpades den första tiden, då lånefonden under ett liknande krisläge år 1932 inrättades. Den uppoffring staten på detta sätt får vidkännas är synnerligen obetydlig, men räntefriheten skulle säkerligen i väsentlig grad öka intresset för lånen och därigenom främja tillkomsten av tråkolsgasdrivna automobiler.

Vad utskottet — — — till förfogande.

Med tillstyrkande alltså av Kungl. Maj:ts förslag — dock med förordnande av *dels* att lånetiden utsträcker från 5 till 6 år *dels* ock att på sätt motionsvis yrkats gasgeneratorlånen må löpa räntefritt de båda första åren — hemställer utskottet,

